

POSTANOWIENIE

Dnia 26 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mariusz Łodko (przewodniczący)

SSN Beata Janiszewska (sprawozdawca)

SSN Kamil Zaradkiewicz

w sprawie z powództwa Stowarzyszenia „P.” z siedzibą w K. obecnie z siedzibą w W. działającego na rzecz A. R.-T. i J. T.

przeciwko [...] Bank Spółce Akcyjnej z siedzibą w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 26 maja 2022 r., skargi kasacyjnej strony powodowej

od postanowienia Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 11 marca 2020 r., sygn. akt I ACz [...],

1. odrzuca skargę kasacyjną w zakresie, w którym odnosi się ona do zawartego w zaskarżonym postanowieniu rozstrzygnięcia o kosztach postępowania przed sądem pierwszej instancji,

2. w pozostałym zakresie uchyla zaskarżone postanowienie i poprzedzające je postanowienie Sądu Okręgowego w Ł. z 21 listopada 2019 r., II C [...], i przekazuje sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Powód - Stowarzyszenie „P.” z siedzibą w K. (obecnie: w W., dalej: Stowarzyszenie „P.”), działając na rzecz A. R.-T. i J. T., wniosło o zasądzenie od [...] Bank S.A. w W. kwoty 84 722,40 zł wraz z bliżej określonymi odsetkami. Pozwany wniosł o odrzucenie pozwu z uwagi na brak zdolności sądowej Stowarzyszenia, ewentualnie o oddalenie powództwa.

Sąd Okręgowy w Ł. odrzucił pozew i orzekł o kosztach procesu. Podzielił przy tym ocenę pozwanego, że Stowarzyszenie nie posiada zdolności sądowej, gdyż wytoczenie powództwa w sprawie nie mieściło się w ramach statutowych zadań Stowarzyszenia. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił złożone przez powoda zażalenie, uznając, że powód nie miał w sprawie zdolności sądowej, ponieważ statut Stowarzyszenia „P.” nie zawiera postanowienia przewidującego wytaczanie powództw na rzecz osób fizycznych.

Sąd drugiej instancji wskazał, że Stowarzyszenie „P.” jest wprawdzie organizacją pozarządową w rozumieniu art. 8 k.p.c. w zw. z art. 61 § 1 pkt 3 k.p.c., jednak z jego statutu wynika, iż celem tej organizacji jest m.in. pomoc konsumentom skarżącym się na instytucje rynku finansowego i kapitałowego, w tym na banki. Zdaniem Sądu taki sposób skonstruowania statutu nie wystarcza do przyjęcia, że Stowarzyszenie „P.” stało się uprawnione do wytaczania powództw na rzecz konsumentów. Związek między postanowieniami statutu organizacji i przedmiotem postępowania cywilnego, w którym ma ono wziąć udział (art. 61 § 1 lub 2 k.p.c.), musi być bowiem ścisły, a we wskazanych postępowaniach mogą brać udział tylko takie organizacje pozarządowe, których statuty wprost obejmują działalność polegającą na wytaczaniu powództw na rzecz osób fizycznych lub przystępowaniu do udziału w sprawie po stronie takich osób.

W konkluzji Sąd Apelacyjny stwierdził, że wprawdzie § 7 statutu Stowarzyszenia „P.” przewiduje, jako jeden z celów organizacji, pomoc konsumentom, jednak wśród form tej pomocy, wymienionych w § 8 statutu, brak wyraźnego wskazania na udział w postępowaniach cywilnych. Tym samym

za zgodne z prawem uznano postanowienie o odrzuceniu pozwu na podstawie art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c.

Od postanowienia Sądu drugiej instancji powód wniósł skargę kasacyjną, zaskarżając postanowienie w całości. Skarżący zarzucił naruszenie art. 61 § 1 k.p.c. w zw. z art. 8 k.p.c. przez przyjęcie, że w postępowaniu cywilnym mogą brać udział tylko takie organizacje pozarządowe, w których statutach wskazana jest konkretnie forma działalności polegająca na wytaczaniu powództw na rzecz osób fizycznych lub przystępowanie do udziału w sprawach po stronie osób fizycznych, a także naruszenie art. 106 k.p.c. w zw. z art. 62 k.p.c. przez błędne przyjęcie, że przepisy te dotyczą wyłącznie kosztów od Skarbu Państwa lub na rzecz Skarbu Państwa, natomiast organizacje pozarządowe wytaczające powództwo na rzecz osoby fizycznej mogą ponosić koszty procesu na zasadach ogólnych.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną [...] Bank S.A. wniósł o jej odrzucenie, wobec wniesienia jej przez nieuprawniony podmiot, a ewentualnie o oddalenie skargi.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zaskarżone postanowienie, sprowadzające się do oddalenia zażalenia na postanowienie Sądu pierwszej instancji, zawiera w istocie dwa rozstrzygnięcia: o oddaleniu zażalenia co do orzeczenia o odrzuceniu pozwu oraz o oddaleniu zażalenia na orzeczenie o kosztach postępowania pierwszoinstancyjnego. Skarga kasacyjna podlegała więc odrzuceniu w zakresie, w jakim zaskarżeniem objęto także wspomniane ostatnio rozstrzygnięcie o kosztach postępowania przed Sądem pierwszej instancji, gdyż od postanowienia w tym przedmiocie skarga kasacyjna nie przysługuje.

W pozostałym zakresie skarga kasacyjna okazała się uzasadniona. Zaskarżone postanowienie opiera się na założeniu, że wykroczenie przez organizację pozarządową poza zakres jej legitymacji procesowej wynikającej z art. 61 § 1 k.p.c. w zw. z art. 8 k.p.c. skutkuje koniecznością przyjęcia, że organizacja ta nie ma zdolności sądowej. Jak się zdaje, w ocenie Sądu Apelacyjnego organizacja pozarządowa, wytaczająca powództwo na podstawie art. 61 § 1 k.p.c. w zw. z art. 8 k.p.c., dysponuje jedynie tzw. szczególną zdolnością

sądową. Tylko takie założenie mogłoby wyjaśnić, dlaczego wykroczenie przez powoda poza zakres legitymacji wynikającej z art. 61 § 1 k.p.c. miałoby być uznane za wykroczenie jednocześnie poza zakres owej (szczególnej) zdolności sądowej, ze skutkiem odrzucenia pozwu z uwagi na brak - w tym zakresie - zdolności sądowej (art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c.).

Opisane wyżej założenie jest nietrafne, gdyż Stowarzyszenie „P.” z siedzibą w K., jako stowarzyszenie rejestrowe, działające na podstawie ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 2261), posiada zdolność sądową już z mocy art. 64 § 1 k.p.c. Jako podmiot prawa może więc brać udział w każdej sprawie cywilnej.

Należy przypomnieć, że w ramach tzw. szczególnej zdolności sądowej w postępowaniu cywilnym uczestniczą m.in. prokurator i organy działające na jego prawach. Organy – takie jak inspektor pracy (art. 63¹ k.p.c.) czy rzecznik konsumentów (art. 63³ k.p.c.) – nie mają zdolności prawnej, a zatem nie przysługuje im ogólna zdolność sądowa wywodzona z art. 64 k.p.c. Hipoteza normy wynikającej z tego przepisu obejmuje bowiem jedynie osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne określone w art. 33¹ § 1 k.p.c. Skoro zatem organy – zarówno państwowe, jak i samorządowe – nie mają zdolności prawnej, to w sprawach, w których przepisy odrębne przyznają im legitymację do wszczynania określonych postępowań, mogą działać, opierając się na szczególnej zdolności sądowej.

Przypisywanie prokuratorowi i organom działającym na jego prawach takiej zdolności wynika zatem niejako z konieczności; przepisy prawa przewidują bowiem działanie tych organów w charakterze strony procesu, co oznacza, że ww. organy muszą mieć zdolność sądową. Jednocześnie natomiast, jako nieobjęte hipotezą art. 64 k.p.c., organy te muszą wywodzić swą zdolność sądową z przepisu odrębnego, tj. przepisu stanowiącego źródło ich legitymacji (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 30 października 2013 r., V CSK 509/12, oraz uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z 22 czerwca 2017 r., III CZP 8/17).

Uprzednio wskazano już, że w odniesieniu do stowarzyszeń działających na podstawie art. 61 § 1 k.p.c. w zw. z art. 8 k.p.c. nie ma potrzeby sięgania

do koncepcji szczególnej zdolności sądowej. *De lege lata* pod pojęciem „organizacja pozarządowa” można bowiem rozumieć jedynie osoby prawne, zasadniczo fundacje i stowarzyszenia, albo jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 33¹ § 1 k.c., tj. stowarzyszenia zwykłe (postanowienie Sądu Najwyższego z 9 stycznia 2014 r., V CSK 98/13). W odniesieniu do organizacji pozarządowych, o których mowa w art. 8 k.p.c., nie można zatem posługiwać się kategorią szczególnej zdolności sądowej, ponieważ organizacje te zawsze są objęte regulacją art. 64 § 1 lub § 1¹ k.p.c. Dotyczy to również Stowarzyszenia „P.”, które, jako osoba prawna – stowarzyszenie rejestrowe, posiada zdolność sądową i może być stroną procesu.

Powyższe uwagi przesądzają o zasadności podstawowego argumentu skargi kasacyjnej. W istocie bowiem nie miało podstaw prawnych odrzucenie pozwu, motywowane rzekomym brakiem zdolności sądowej Stowarzyszenia „P.”. Dalszych rozważań wymaga jednak kwestia legitymacji procesowej powoda, w tym weryfikacja dokonanej przez Sąd Apelacyjny oceny zakresu zadań statutowych powoda i dopuszczalności, względnie możliwości skutecznego dochodzenia przez Stowarzyszenie „P.” roszczeń na rzecz osób trzecich (konsumentów).

W związku z tą oceną należy, po pierwsze, przypomnieć, że art. 61 § 1 k.p.c. w zw. z art. 8 k.p.c. normuje zakres legitymacji procesowej, a nie zdolność sądową. Efektem przyjęcia przez Sąd, że *in casu* Stowarzyszenie „P.” wytoczyło powództwo na rzecz osoby trzeciej (konsumenta) poza zakresem swoich zadań statutowych, powinna być zatem ewentualnie konstatacja o braku legitymacji procesowej tego stowarzyszenia. Brak taki tradycyjnie, choć współcześnie nie w pełni jednolicie, wiązany jest ze skutkiem w postaci oddalenia powództwa, a nie odrzucenia pozwu.

Po drugie, za daleko idące jest stanowisko Sądu Apelacyjnego, że statut organizacji społecznej, aby umożliwiał udział w procesie cywilnym na podstawie art. 61 § 1 k.p.c. w zw. z art. 8 k.p.c., musi zawierać postanowienie wyrażnie, dosłownie odnoszące się do udziału w postępowaniach sądowych. Przywołane przepisy nie uzasadniają tak rygorystycznego zapatrywania. Przeciwnie, organizacja pozarządowa jest uprawniona do działania w sprawie zawsze wtedy, gdy przedmiot sprawy mieści się w obszarze jej działań statutowych. Zawarty

w art. 61 § 1 k.p.c. zwrot „w zakresie swoich zadań statutowych” dotyczy bowiem przedmiotu sprawy i oznacza, że przedmiot ten musi mieć związek ze statutowymi zadaniami danej organizacji. Statut nie musi natomiast przewidywać konkretnych przejawów (form) działania „w zakresie swoich zadań statutowych”, w tym możliwości działania w postępowaniach sądowych. Innymi słowy statut musi określać dane zadanie, jednak nie musi precyzować sposobu, w jaki będzie ono realizowane.

Celem 61 § 1 k.p.c. jest umożliwienie wspomnianym organizacjom ochrony interesów wyliczonych w art. 61 § 1 pkt 1-5 k.p.c. To zatem przedmiot sprawy stanowi barierę limitującą zakres legitymacji organizacji pozarządowych. Nadmiernym formalizmem, istotnie ograniczającym praktyczny wymiar działalności tych organizacji, byłoby natomiast przyjęcie, że, oprócz wskazania przedmiotu swej działalności, organizacje muszą zawrzeć w swoim statucie szczególne postanowienie dotyczące konkretnie udziału w postępowaniach sądowych. Uzasadnione jest przyjęcie, że organizacja pozarządowa ma legitymację do wytoczenia powództwa wtedy, gdy do jej zadań statutowych należy ochrona tego dobra (interesu), którego dotyczy sprawa cywilna (analogicznie art. 33 § 2 p.p.s.a. i postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego z 2 lipca 2013 r., II OZ 525/13).

Wypada przypomnieć, że w ocenie Sądu drugiej instancji „[n]iewątpliwie [...] do zadań statutowych Stowarzyszenia należy pomoc konsumentom w sporach z bankami” (s. 2 uzasadnienia). W świetle takiej oceny Sądu oraz przedstawionych wyżej rozważań jako oczywista jawi się konstatacja, że w przedmiotowej sprawie Stowarzyszenie miało legitymację do wystąpienia z powództwem. Oznacza to, że odrzucenia pozwu nie uzasadniałoby także przyjęcie kształtującego się współcześnie poglądu, że brak legitymacji procesowej powinien skutkować wydaniem rozstrzygnięcia o charakterze formalnym, czyli odrzuceniem pozwu, a nie oddaleniem powództwa (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 26 października 2017 r., II CSK790/16, oraz z 30 listopada 2017 r., IV CSK 24/17).

Z uwagi na powyższe, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 zd. 1 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji postanowienia.

